

คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา: ความสำคัญต่อการแปลเป็นภาษาไทย^๑

Submitted date: 26 October 2022

Revised date: 23 January 2023

Accepted date: 22 February 2023

ภัคจิรา ธรรมมานุธรรม^๒

ไกลี่รุ่ง อามระดิษ^๓

อัสนี พูลรักษ์^๔

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปลพระวรสาร (Gospel) โดยพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน (Mgr. Louis Laneau) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีความสำคัญต่อการแปลพระวรสารเป็นภาษาไทยทั้งในด้านความหมายและลีลาภาษา กล่าวคือ ประการแรกคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคริสต์ศาสนา โดยพบการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตผ่านมุมมองทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และประการที่สองคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีความสำคัญในการสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย โดยพบการใช้คำที่มีความหมายทางพุทธศาสนาและคำที่มีความหมายทั่วไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกับในต้นบทวรรณคดีศาสนาของไทยในสมัยเดียวกัน

คำสำคัญ: คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต, พระวรสาร, สมัยอยุธยา, การแปลคัมภีร์ไบเบิล

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “การใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา”

^๒ นิสิตหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๔ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Pali-Sanskrit Loanwords in the Thai version of the Gospels from the Ayutthaya Period: The Significance for the Translation into Thai^α

Pakjira Thammanutham^β

Klairung Amratisha^γ

Assanee Poolrak^δ

Abstract

The research for this article aimed to study the significance of Pali-Sanskrit loanwords in the translation of the Gospels into Thai by Mgr. Louis Laneau during the reign of King Narai in the Ayutthaya period. The findings show that the Pali-Sanskrit loanwords are important for the translation of the Gospels into Thai in terms of the content and style. Firstly, the Pali-Sanskrit loanwords help provide an understanding of Christian concepts through the use of Buddhist and Hindu terminology. Secondly, the Pali-Sanskrit loanwords are significant for the creation of Thai religious prose style. Pali-Sanskrit loanwords that are Buddhist terms, as well as loan words with general meaning, are used in a similar fashion as in Thai religious texts of the same period.

Keywords: Pali-Sanskrit loanwords, Gospels, Ayutthaya period, Bible Translation

---

^α This article is part of a thesis for the degree of Master of Arts entitled “The Use of Pali-Sanskrit Loanwords in Thai Gospel in Ayudhya Period”.

^β Master’s degree student, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

^γ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

^δ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

บทนำ

พระวรสาร (Gospel) คือหนังสือที่บันทึกชีวประวัติของพระเยซูผู้เป็นศาสดาของศาสนาคริสต์ จัดอยู่ในหมวดแรกของพระคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาใหม่ (New Testament) มีทั้งหมด ๔ เล่ม ได้แก่ พระวรสารนักบุญมัทธิว พระวรสารนักบุญมาระโก พระวรสารนักบุญลูกา และพระวรสารนักบุญยอห์น พระวรสารมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหนังสือบันทึกคำสอนและเรื่องราวของพระเยซูตั้งแต่การประสูติ การเทศนา การตรึงกางเขน และการกลับคืนพระชนมชีพ ในการเผยแพร่ศาสนาไปในดินแดนต่าง ๆ จึงได้แปลพระวรสารเพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการสอนศาสนา

เมื่อคริสต์ศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยได้มีการแปลพระวรสารเป็นภาษาไทย พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุดในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระวรสารฉบับนี้แปลขึ้นเมื่อพ.ศ. ๒๒๒๗-๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๔-๑๖๘๕) โดยพระคุณเจ้าหลุยส์ ลาโน (Mgr. Louis Laneau) บาทหลวงชาวฝรั่งเศส คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Missions Étrangères de Paris) ซึ่งเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๗ และได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆราชเกียรตินามแห่งเมเทลโลโปลิส (Titular Bishop of Metellopolis) และประมุขมิสซังสยาม^๔ (Apostolic Vicar of Siam) คนแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๗ (Costet, 2019, p. 124) รายงานที่ส่งไปยังสมณกระทรวงเผยแพร่ความเชื่อ (Propaganda Fide) เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ ระบุว่าท่านและมิชชันนารีที่สยามได้แต่งและแปลหนังสือไว้ถึง ๒๖ เล่ม (Costet, 2019, p. 207) หนึ่งในนั้นคือหนังสือพระวรสาร ซึ่งได้กล่าวถึงด้วยภาษาละติน แปลได้ว่า “ประวัติพระเยซูคริสต์ พระเจ้าของเรา นำมาจากพระวรสาร(ทั้งสี่) ๑๔ เล่ม ภาษาสยาม ลีลาภาษาสูงขึ้นเล็กน้อยจากการใช้คำศัพท์ภาษาบาลี” (Wirth, 2002, p. 74)

พระวรสารฉบับนี้เป็นการนำพระวรสารทั้งสี่เล่มมาเล่าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยเรียงตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ในชีวประวัติของพระเยซู ต้นฉบับเป็นสมุดไทย

---

^๔ มิสซัง (mission) คือขอบเขตการปกครองของผู้แทนสมเด็จพระสันตะปาปา (Apostolic Vicar) ผู้แทนนี้จะได้เป็นสังฆราชเกียรตินาม (Titular Bishop) ซึ่งหมายถึงสังฆราชที่ไม่ได้ประจำตามเมืองที่ระบุไว้ในตำแหน่ง มิสซังสยาม (Apostolic Vicariate of Siam) จัดตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. ๒๒๑๒ (Chumsriphan, 2019, p. 87-92)

๒ เล่มซึ่งรวมรวบมาจาก ๑๔ เล่ม (Wirth, 2002, p. 76) มีทั้งหมด ๕๓๒ หน้า
เก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
ในบทความนี้ผู้วิจัยจะเรียกพระวรสารฉบับนี้ว่า พระวรสารสมัยอยุธยา

พระวรสารสมัยอยุธยามีลักษณะเด่นในด้านการใช้ภาษาคือ การใช้คำยืมภาษา
บาลีสันสกฤตจำนวนมาก เนื่องจากในสมัยนั้นคริสต์ศาสนาเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับ
ชาวไทย ในการแปลพระวรสารพระสังฆราชลาโนจึงเลือกใช้ลักษณะภาษาที่ใกล้เคียง
กับลักษณะภาษาที่ใช้ในพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวไทยเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ดังนั้น
จึงพบการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งมักปรากฏในงานเขียนทางพุทธศาสนาตลอด
ทั้งเรื่อง อีกทั้งพระสังฆราชลาโนยังใช้คำยืมภาษาบาลีในการยกระดับภาษาให้สูงขึ้น
ตามที่ได้กล่าวถึงในรายงานที่ส่งไปยังสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อ เนื่องจากภาษา
บาลีเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาและวรรณคดี ตัวอย่างการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตใน
พระวรสาร เช่น

แลอยู่มาในกาลเมื่อเพลาทิยังคืนแลพระองค์เจ้าจึงประสูติ
ออกมา แลนางมเรียก็เอาวัดถึงหุ้มห่อพระพุททกษายแห่งพระองค์เจ้า
แล้วก็เอาพระพุททองค์วางลงในท่ามกลางโถณการ ในกาลนั้นยังมี
ฝูงโคบาลรักขิการักษาดูแลชุมภา แลในยามราตรีจึงมาอภัยขององค์
หนึ่งนฤมิตลงมาแลประกอบด้วยรังสีสุพรรณแสงรัศมีอันเป็นโชติ
รุ่งเรืองเป็นอันยิ่ง แลฝูงโคบาลทั้งหลายก็ภิตนาการสะดุ้งตระหนก
ตกใจกลัว^{๑๑} (Laneau, 1995, p. 19)

ข้อความนี้ตรงกับเนื้อหาในพระวรสารนักบุญลูกา บทที่ ๒ ข้อ ๖-๙ เป็น
เรื่องราวตอนที่พระเยซูประสูติ พบที่มีการยืมคำบาลีสันสกฤตมาใช้ เช่น *กาล เปลา*
ประสูติ วัดถึง^{๑๑} และมีการยืมคำบาลีสันสกฤตมาสร้างเป็นคำใหม่ เช่น *โถณการ*

---

^{๑๑} ในบทความนี้ข้อความที่นำมาจากพระวรสารสมัยอยุธยาใช้อักษรวิธีอย่างในปัจจุบัน
เพื่อความสะดวกในการพิมพ์

^{๑๑} วตถ์ เป็นรูปปฐมวิภัติ (บอกความเป็นประธาน (nominative)) หรือทุติยวิภัติ
(บอกความเป็นกรรมตรง (accusative)) เอกพจน์ (singular) ของคำศัพท์เพศไมใช่ชาย (นปุงสลึงค์
(neuter)) มาจากศัพท์เดิมว่า วตถ แปลว่า ผ้า

(โทณ (ป.^{๑๒} โทณ) + การ (ป.ส. การ)^{๑๓} ภิตนาการ (ภิต (ป.ส. ภิต) + อาการ (ป.ส. อาการ))^{๑๔} รวมทั้งมีการยืมคำบาลีสันสกฤตมาประสมกับคำไทยและคำยืมภาษาอื่น เช่น พระองค์เจ้า (พระ^{๑๕} + องค์ (ป.ส. องค์) + เจ้า) พระพุทธรูป (พระ + พุทธ (ป.ส. พุทธ) + ภาย (ป.ส. ภาย)) นอกจากนี้ยังมีการยืมคำบาลีสันสกฤตมาประสมกับคำยืมภาษาตะวันตกคือ คำว่า มหาอังยอ ซึ่งมาจากการประสมคำว่า มหา (ป.ส. มหา แปลว่า ยิ่งใหญ่ มาก) กับคำว่า อังยอ (โปร. anjo แปลว่า เทวดา) แปลว่า เทวดาผู้ยิ่งใหญ่ ในที่นี้นำมาใช้หมายถึง อัครเทวดาหรืออัครทูตสวรรค์ (archangel)^{๑๖} คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนมากนี้ทำให้พระวรสารมีลักษณะคล้ายงานเขียนทางพุทธศาสนา

จากตัวอย่างข้างต้นนี้พบว่ามีการใช้คำว่า พุทธ ในคำว่า พระพุทธรูป และ พระพุทธองค์ เพื่อสื่อถึงพระเยซู คำว่า พุทธ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต หมายถึง พระพุทธเจ้า การใช้คำนี้เป็นการอธิบายถึงบุคคลที่ชาวไทยไม่รู้จักด้วยบุคคลที่เป็นที่รู้จักกล่าวคือ เป็นการนำคำเรียกศาสดาของศาสนาพุทธมาใช้เรียกศาสดาของศาสนาคริสต์ เพื่อให้ชาวไทยเข้าใจว่าพระเยซูเป็นศาสดาเช่นกัน คำว่า พระพุทธรูป และ พระพุทธองค์ จึงหมายถึงร่างกายของพระเยซู นอกจากการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต

^{๑๒} อักษรย่อและสัญลักษณ์ในการอธิบายศัพท์มีดังนี้ ป. หมายถึง ภาษาบาลี, โปร. หมายถึง ภาษาโปรตุเกส, ล. หมายถึง ภาษาละติน, ส. หมายถึง ภาษาสันสกฤต, / หมายถึง และ หรือ ในทำนองเดียวกัน, + หมายถึง การสมาสหรือการประสม (compounding)

^{๑๓} โทณ แปลว่า รวงไม้ นำมาสมาสกับคำว่า การ แต่ไม่ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความหมาย

^{๑๔} ภิต แปลว่า กลัว นำมาสมาสกับคำว่า อาการ หมายถึง อาการกลัวหรือการกลัว คำว่า ภิตนาการ มีการแทรก น เข้ามาอาจเกิดจากการเทียบกับคำที่สร้างในลักษณะเช่นนี้ เช่น จินตนาการ ทศนาการ

^{๑๕} อุไรศรี วรตะริน (Varasarin, 2010, p. 188) อธิบายว่า นักริชาการบางคนเชื่อมโยงคำนี้กับคำสันสกฤต vara “วร ดิงาม การอวยพร” แต่เนื่องจากคำว่า brah พบในภาษามอญ-เขมรหลายภาษา เช่น ในภาษาเขมรโบราณ มีการใช้ในความหมายถึงเทพเจ้าหรือบุคคลในราชวงศ์ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง (Jenner, 2009, p. 477) จึงเป็นการสมเหตุสมผลที่จะพิจารณาว่าคำนี้เป็นคำเขมรหรืออย่างน้อยเป็นคำสันสกฤตที่ถูกทำให้เป็นคำเขมร

^{๑๖} สุภาพรณ ณ บางช้าง ได้อธิบายว่า อังยอ ทับศัพท์มาจากภาษาโปรตุเกส anjo แปลว่า เทวดา เทวดา และ มหาอังยอ คือ อัครเทวดา (archangel) (Laneau, 1995, p. 2)

ในการสื่อความหมายทางคริสต์ศาสนาแล้ว ยังใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการ
และ ความหมาย เช่น คำว่า มหา ใน *มหาอังยอ* คำว่า มหา เมื่ออยู่หน้าคำจะขยายความ
ถึงความยิ่งใหญ่ เช่น มหาเทพ แปลว่า เทพผู้ยิ่งใหญ่ มหาราช แปลว่า พระราชา
ผู้ยิ่งใหญ่ การนำคำว่า มหา มาประสมในตำแหน่งหน้าคำว่า อังยอ เป็นการแนะ
ความหมายถึงความยิ่งใหญ่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านี้ช่วย
สื่อความหมายให้ชาวไทยเข้าใจถึงศาสนาใหม่ที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก

ดังที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีบทบาทหน้าที่สำคัญ
ในการแปลพระวรสารสมัยอยุธยา แม้ว่าจะมีผู้ศึกษาการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตใน
การแปลพระวรสารอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างละเอียด โดยเฉพาะในด้านการใช้
คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการทำให้พระวรสารเป็นวรรณคดีศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ
ศึกษาว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้ในการแปลพระวรสารสมัยอยุธยามีความสำคัญ
อย่างไรบ้าง โดยจะศึกษาจากคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในพระวรสารตลอด
ทั้งเล่ม ต้นฉบับที่ใช้ศึกษานำมาจากฉบับที่จัดพิมพ์โดยคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร
แขวงประเทศไทย ซึ่งมีเชิงอรรถอธิบายคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตโดย สุภาพรรณ
ณ บางช้าง (Bunaranraksa, 2018, p. 292) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยค้นคว้าที่มาของ
คำยืมภาษาบาลีจาก Pali-English dictionary ของสมาคมบาลีปกรณ์ (Davids &
Stede, 2009) และค้นคว้าที่มาของคำยืมภาษาสันสกฤตจาก A Sanskrit-English
Dictionary ของ Monier-Williams (1899) ในการศึกษาผู้วิจัยจะเปรียบเทียบข้อความ
ในพระวรสารกับพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ภาษาไทยฉบับปัจจุบัน (Catholic
Commission for the Bible of Thailand, 2015) และในส่วนคำศัพท์เฉพาะทางคริสต์
ศาสนาผู้วิจัยจะเปรียบเทียบกับฉบับ Vulgate ภาษาละตินพร้อมคำแปลภาษาอังกฤษ
ฉบับ Douay-Rheims (DRV) (Kinney, 2013) ด้วย

วัตถุประสงค์การศึกษา

บทความนี้มุ่งศึกษาความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปล
พระวรสารสมัยอยุธยา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

๑. การแปลคำศัพท์เฉพาะทางคริสต์ศาสนา

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ บาทหลวงคณะเยสุอิต (Jesuits) เป็นมิชชันนารีกลุ่มแรก ๆ ที่ได้เดินทางไปเผยแผ่ศาสนาไปยังเอเชีย และได้แปลความเชื่อทางคริสต์ศาสนาไปสู่ภาษาของผู้ที่ไม่เคยรู้จักศาสนาใหม่มาก่อน วิธีการแปลของบาทหลวงเยสุอิตมีหลายวิธี สามารถสรุปได้เป็น ๒ แนวทาง ได้แก่ การแปลโดยคงคำในภาษาต้นทาง และการแปลโดยใช้คำทางวัฒนธรรมปลายทาง ในการแปลแนวทางแรก ฟรันซิสซาเวียร์ (Francis Xavier) ซึ่งเดินทางไปญี่ปุ่นเมื่อค.ศ. ๑๕๔๙ ได้แปลคำว่า พระเจ้า ด้วยคำว่า Dainichi แต่เมื่อพบว่าคำนี้หมายถึงพระไวโรจนพุทธเจ้า จึงได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า Daiusu ซึ่งเป็นคำทับศัพท์คำว่าพระเจ้าในภาษาละติน Deus ส่วนในการแปลแนวทางที่สองซึ่งเป็นที่นิยมกว่า มัตเตอ ริชชี (Matteo Ricci) ซึ่งเดินทางไปจีนเมื่อค.ศ. ๑๕๘๒ ได้แปลคำว่า พระเจ้า ด้วยคำว่า Shangdi ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในลัทธิขงจื้อ แปลว่า เทพเจ้าผู้สูงสุด และโรเบิร์ต เด โนบิลี (Roberto de Nobili) ซึ่งเดินทางไปอินเดียใต้เมื่อค.ศ. ๑๖๐๖ ได้แปลคำว่า พระเจ้า ด้วยคำว่า Sarvesuran (ส. สรวศุรว) ซึ่งเป็นหนึ่งในพินามของพระวิษณุ แปลว่า เจ้าแห่งสิ่งทั้งปวง (Kim, 2001)

บทความนี้จะนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการแปลทั้งสองแนวทางนี้มาใช้พิจารณาการแปลพระวรสารสมัยอยุธยาและวิเคราะห์ความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้ในการแปล

๒. การใช้ภาษาในวรรณคดีพุทธศาสนาร้อยแก้ว

ปรีชา ช่างขวัญยืน (Changkhwanyuen, 1972, p. 328-338,347-373) ได้กล่าวถึงรูปแบบงานเขียนร้อยแก้วสมัยอยุธยาโดยใช้คำว่า ทำนองเขียน^{๑๓} ซึ่งแบ่งเป็น ๖ ประเภทตามเกณฑ์ที่ใช้ เช่น การใช้ภาษา ลักษณะของเรื่อง และความมุ่งหมายของ

---

^{๑๓} แปลมาจากคำว่า style ใช้ในความหมายตามที่ Porter G. Perrin กล่าวไว้ว่า เป็นการใช้ภาษาที่ทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดความรู้สึกต่อความคิดและการแสดงออกทางภาษา เกี่ยวกับการเลือกคำและการใช้โดยผู้พูดหรือผู้เขียน เป็นเรื่องของผลจากการใช้ภาษามากกว่าความถูกต้อง (Changkhwanyuen, 1972, p. 329)

เรื่อง วรรณคดีพุทธศาสนาร้อยแก้วมีความสอดคล้องกับทำนองเขียน ๒ ประเภท ได้แก่ ทำนองเขียนแบบใช้ภาษาสูง และทำนองเขียนแบบเทศน์ ทำนองเขียนแบบใช้ภาษาสูง ใช้กับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีลักษณะดังนี้ (๑) การใช้ศัพท์บาลีสันสกฤต มักใช้ในตำแหน่งที่ต้องการแสดงความสำคัญ ยิ่งใหญ่ สูงส่ง และศักดิ์สิทธิ์ (๒) การใช้คำประดับ โดยการนำคำมาวางต่อกันเพื่อเน้นความสำคัญของเนื้อหาและตกแต่งภาษาให้ประณีตขึ้น (๓) การใช้คำซ้ำ ๆ เมื่อมีการแจกแจงเนื้อหา (๔) การใช้คำอย่างมีสัมผัสคล้องจอง ทั้งในประโยคเดียวกันและระหว่างประโยค และ (๕) ประโยค มีขนาดยาว ส่วนทำนองเขียนแบบเทศน์ ใช้กับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสั่งสอนหรืออธิบายธรรมะ จึงมีอิทธิพลของภาษาบาลีอย่างมากจนเรียกได้ว่าเป็นทำนองเขียนแบบบาลี มีลักษณะดังนี้ (๑) การทับศัพท์ภาษาบาลี มีทั้งคำศัพท์เฉพาะทางศาสนา และคำศัพท์ทั่วไปที่นำมาใช้แทนคำไทย (๒) สำนวน ใช้สำนวนที่ไม่ปรากฏในทำนองเขียนอื่นจำนวนมาก อาจเป็นสำนวนที่แปลมาจากภาษาบาลี (๓) ประโยค มีขนาดยาว ประกอบด้วยประโยคเล็ก ๆ หลายประโยค เชื่อมด้วยคำเชื่อมชนิดต่าง ๆ ใช้สนธิขยายและการซ้อนคำ และ (๔) อธิบายโวหาร ใช้วิธีต่าง ๆ เช่น การใช้ถ้อยคำซ้ำ ๆ การเปรียบเทียบ

บทความนี้จะนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาในวรรณคดีพุทธศาสนา ร้อยแก้วมาใช้วิเคราะห์ความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยาในฐานะที่เป็นส่วนสร้างให้พระวรสารมีลักษณะเป็นวรรณคดีศาสนาของไทย

ความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปลพระวรสารสมัยอยุธยา

จากการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา พบว่าความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปลพระวรสารมี ๒ ประการ ได้แก่ ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคริสต์ศาสนา และ ความสำคัญในการสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคริสต์ศาสนา

คริสต์ศาสนามีจุดกำเนิดในดินแดนตะวันออกกลางซึ่งมีวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อที่แตกต่างจากไทยเป็นอย่างมาก ในการแปลพระวรสารอันเป็นคัมภีร์ทางคริสต์ศาสนาผู้แปลจึงต้องเลือกใช้วิธีการแปลที่จะทำให้ชาวไทยเข้าใจแนวคิดที่แปลกใหม่ จากการศึกษาการแปลคำศัพท์เฉพาะทางคริสต์ศาสนาในพระวรสารสมัยอยุธยา พบว่าคำศัพท์เหล่านี้มักแปลด้วยคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตหรือ มีส่วนประกอบของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เนื่องจากคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นคำที่ใช้ถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านศาสนา (Changkhwanyuen, 1972, p. 333) ในบทความนี้จะยกตัวอย่างการแปลคำศัพท์ที่หมายถึงพระเจ้าโดยใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการถ่ายทอดแนวคิดทางศาสนาคริสต์ผ่านมุมมองทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดังนี้

๑.๑ การแปลคำที่หมายถึงพระเจ้าผ่านมุมมองทางศาสนาพุทธ

พระเจ้า (God) เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวงและเป็นผู้สูงสุดในคริสต์ศาสนา พระเจ้ามีเพียงหนึ่งเดียวแต่ดำรงอยู่ใน ๓ ภาค ได้แก่ พระบิดา (Father) พระบุตร (Son) และพระจิต (Holy Spirit) ในพระวรสารมีคำเรียกพระเจ้าคือ Deus เป็นคำภาษาละตินแปลมาจากคำภาษากรีกว่า Theos ในภาษาอังกฤษแปลว่า God และในภาษาไทยปัจจุบันแปลว่า พระเจ้า มักหมายถึงพระเจ้าพระบิดา และ Dominus เป็นคำภาษาละตินแปลมาจากคำภาษากรีกว่า Kyrios ในภาษาอังกฤษแปลว่า Lord และในภาษาไทยปัจจุบันแปลว่า องค์พระผู้เป็นเจ้า มักหมายถึงพระเจ้าพระบุตรคือพระเยซู

ในพระวรสารสมัยอยุธยามีการใช้คำว่า พุทธ ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า ศาสดาของศาสนาพุทธ ในการสื่อถึงพระเจ้าในศาสนาคริสต์ โดยพบว่ามี การแปลคำว่า Dominus (Lord) ด้วยคำว่า (พระ)พุทธสามิ (ป.ส. พุทธ + ป. สามิ) และ (พระ)พุทธสามิกร (ป.ส. พุทธ + ป. สามิก^{๑๔}) จะเห็นได้ว่ามี การใช้คำว่า พุทธ เพื่อสื่อถึงพระเจ้า และมีการใช้คำว่า สามิ หรือ สามิกร แปลว่า เจ้า นาย ซึ่งตรงกับ ความหมายของ

---

^{๑๔} สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า สามิก และเกิดการแผลงเสียงที่ท้ายคำเป็น สามิกร คำที่มีการแผลงเช่นนี้พบหลายคำ เช่น บริจาริกร มาจากคำว่า ปริจาริก

คำว่า Dominus ในพุทธศาสนามีชื่อเรียกพระพุทธรูปเจ้าชื่อหนึ่งว่า ธรรมสามิ (ป. ธรรมสามิ) (Fine Arts Department, 2018, p. 157) ซึ่งแปลว่า ผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรมหรือผู้เป็นใหญ่ในธรรม การสร้างคำว่า พุทธสามิ ในพระวรสารมีลักษณะใกล้เคียงกับคำนี้ โดยยังคงคำว่า สามิ และเปลี่ยนคำสมาสข้างหน้า

การใช้คำเช่นนี้เป็นการเทียบเคียงลักษณะความเป็นผู้สูงสุดของศาสนาโดยในศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาอเทวนิยม (atheism) มีผู้สูงสุดคือพระพุทธรูป ส่วนในศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นศาสนาเทวนิยม (theism) มีผู้สูงสุดคือพระเจ้า นอกจากการแปลโดยใช้คำว่า พุทธ ในคำว่า พระเจ้า แล้วยังมีการแปลภาคทั้งสามของพระเจ้าในลักษณะเช่นนี้ด้วย ดังนี้

๑.๑.๑ การแปลคำว่า พระบิดา (Father)

ในพระวรสารสมัยอัครทูตมีการแปลคำว่า พระบิดา ด้วยคำว่า พระองค์บิดร (พระ + องค์ (ป.ส. องค์) + บิดร (ส. ปิตฤ)) และ พระพุทธรูปบิดร (พระ + พุทธ (ป.ส. พุทธ) + บิดร (ส. ปิตฤ)) ซึ่งแปลว่า พระบิดาผู้เป็นพระเจ้า

๑.๑.๒ การแปลคำว่า พระบุตร (Son)

ในพระวรสารสมัยอัครทูตมีการแปลคำว่า พระบุตร ด้วยคำว่า พระองค์บุตร (พระ + องค์ (ป.ส. องค์) + บุตร (ส. ปุตร)) และแปลพระนามของพระเยซูผู้เป็นพระบุตรว่า พระพุทธเยซู (พระ + พุทธ (ป.ส. พุทธ) + เยสุ (ส. Iesus)) ซึ่งแปลว่า พระเยซูผู้เป็นพระเจ้า สังเกตได้ว่าการใช้คำว่า พุทธ นำหน้าพระนามของพระเยซูมีลักษณะคล้ายกับการใช้คำว่า พุทธ นำหน้าพระนามของพระพุทธรูปเจ้าในวรรณคดีไทย เช่น ปุมาลาธรรม ดังนี้ “สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นห้าพระองค์คือ พระองค์พระพุทธรูปกุกุสันธ พระพุทธรูปโกนาคมน์ พระพุทธรูปกัสนป พระพุทธรูปศรีศากยมุนี โคตม พระพุทธรูปศรีอารียโมตริบพิตร” (Fine Arts Department1, 2002, p. 21)

คำเรียกพระเยซูที่มีส่วนประกอบของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตยังมีอีก เช่น (พระ)อาจารย์ (ส. อาจารย์) และ พระพุทธอาจารย์ (ป.ส. พุทธ + ส. อาจารย์) หมายถึง พระอาจารย์ (Teacher) ในที่นี้มีการใช้คำว่า อาจารย์ เพื่อสื่อถึงความเป็นครูสอนศาสนา และใช้คำว่า พุทธ เพื่อสื่อถึงความเป็นผู้สูงสุดในศาสนา และ (พระ)มหากาฬนิก

(ป. มหาการุณโก) *มหาการุณภาพ* (ป.ส. มหา + ป. การุณญ / ส. การุณย + ป.ส. ภาว) และ *มหากปาณินกร* (ป.ส. มหา + ป. กปาณ / ส. กถปาณ + ป.ส. นิกร) หมายถึง พระผู้ไถ่หรือพระผู้ช่วยให้รอด (Savior) ทั้งสามคำนี้มีความหมายว่าผู้มีความกรุณาอย่างยิ่ง ความกรุณานี้เป็นหนึ่งในคุณสมบัติของพระพุทธรเจ้าซึ่งแสดงออกมาในชื่อเรียกของพระองค์คือ มหาการุณโก^{๙๔} ในพระวรสารสมัยอยุธยาได้นำความกรุณามาเป็นลักษณะที่ใช้เทียบเคียงระหว่างพระพุทธรเจ้ากับพระเยซู โดยความกรุณาของพระพุทธรเจ้าคือการช่วยให้สัตว์โลกหลุดพ้นจากความทุกข์คือ การเวียนว่ายตายเกิด ส่วนความกรุณาของพระเยซูคือ การช่วยเหลือให้มนุษย์รอดพ้นจากบาป การนำคุณสมบัติของพระพุทธรเจ้ารวมทั้งชื่อของพระองค์มาใช้กับพระเยซูเป็นการสร้างความเข้าใจถึงพระเยซูผ่านมุมมองทางพุทธศาสนาที่ชาวไทยคุ้นเคย อย่างไรก็ตามแม้พระสังฆราชลาโนจะสื่อถึงพระเยซูด้วยคำเรียกพระพุทธรเจ้า แต่ก็ยังคงสร้างคำขึ้นมาใหม่คือ มหาการุณภาพ และ มหากปาณินกร^{๙๕} เพื่อที่จะไม่ให้ตรงกับคำเรียกพระพุทธรเจ้าโดยตรง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต้องการให้เข้าใจว่าพระเยซูไม่ใช่บุคคลเดียวกับพระพุทธรเจ้า

๑.๑.๓ การแปลคำว่า พระจิต (Holy Spirit)

ในพระวรสารสมัยอยุธยามีการแปลคำว่า พระจิต Holy Spirit ด้วยคำว่า *ปีตุสันตอ*^{๙๖} (ล. Spiritu Sancto) ซึ่งเป็นคำทับศัพท์ภาษาละติน และบางครั้งมีการชื่อนด้วยคำแปลว่า *พระพุทธรจิต* (พระ + พุทธ (ป.ส. พุทธ) + จิต (ป.ส. จิตต)) ซึ่งแปลว่า พระจิตผู้เป็นพระเจ้า หรือ พระจิตของพระเจ้า เป็น *ปีตุสันตอพระพุทธรจิต*

---

^{๙๔} มหาการุณโก เป็นรูปปฐมวิภัติ (บอกความเป็นประธาน (nominative)) เอกพจน์ (singular) ของคำศัพท์เพศชาย (บุรุษ) (masculine) มาจากคำที่เดิมว่า มหาการุณิก คำนี้ปรากฏอยู่ในขยปริตรซึ่งเป็นบทที่นิยมสวดกันมาก เริ่มต้นว่า “มหาการุณโก นาโถ...” (Somdet Phra Buddhaghosacariya, 2022, p. 95)

^{๙๕} ทั้งสองคำนี้ปรากฏเพียงครั้งเดียว

^{๙๖} ในตอนต้นของสมุดไทยได้มีการแก้ไขคำเป็น สปีริตสันตอ สุภาพรรณ ณ บางช้าง ได้อธิบายว่าคำนี้หมายถึง พระจิต มาจากศัพท์ภาษาสเปน Espiritu Santo หรือศัพท์ภาษาโปรตุเกส Espiritu Santo ในภาษาละตินคือ Spiritus Sanctus (Laneau, 1995, p. 3) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ามาจากคำภาษาละตินว่า Spiritu Sancto ซึ่งเป็นรูปการกรที่มา (ablative case) ของคำว่า Spiritus Sanctus

๑.๒ การแปลคำที่หมายถึงพระเจ้าผ่านมุมมองทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในสมัยอยุธยาศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีความสำคัญในด้านการปกครอง โดยมีความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นเทพอวตาร ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีเทพเจ้าสูงสุด ๓ พระองค์ ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ คำเรียกเทพเจ้าที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่น *มหาพรหม* พบในจินตตามณีฉบับใหญ่ (Fine Arts Department, 2018, p. 159) หมายถึง พระพรหม *บรมพิษณุ* พบในโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (Fine Arts Department2, 2002, p. 657) หมายถึง พระนารายณ์หรือพระวิษณุ *มเหศวร* พบในจารึกปูชนียวัตถุ (Fine Arts Department1, 1983, p. 124) หรือ *บรมเศวร* พบในลิลิตโองการแข่งน้ำ (Fine Arts Department, 1997, p. 7) หมายถึง พระศิวะหรือพระอิศวร จะเห็นได้ว่าคำเรียกเหล่านี้เกิดจากการนำพระนามมาสมกับคำที่แสดงความยิ่งใหญ่ ได้แก่ *มหา* ซึ่งแปลว่า ยิ่งใหญ่ และ *บรม* ซึ่งแปลว่า ที่สุด

ในพระวรสารสมัยอยุธยาแปลคำว่าพระเจ้าซึ่งในภาษาละตินคือ Deus (God) ด้วยคำว่า *พระมหาเดว*^{๒๖} (พระ + มหา (ป.ส. มหา) + เดว (โปร.ล. Deus)) คำนี้มีการสร้างคำที่ใกล้เคียงกับคำเรียกเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูข้างต้น โดยนำคำเรียกพระเจ้าคือคำว่า Deus มาประสมกับคำที่แสดงความยิ่งใหญ่คือ มหา นอกจากนี้ในภาษาสันสกฤตยังมีชื่อเรียกเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ซึ่งมักหมายถึงพระอิศวรว่า มหาเทว ลักษณะของคำว่า มหาเทว และ มหาเดว ใกล้เคียงกันมากทั้งในด้านรูปคำและความหมายที่สื่อถึงเทพเจ้าสูงสุด การใช้คำเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการเทียบเคียงลักษณะความเป็นผู้สูงสุดของศาสนาเทวนิยมทั้งสองศาสนา

จากการแปลคำศัพท์เฉพาะทางคริสต์ศาสนาในพระวรสารสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นว่า การแปลส่วนใหญ่มักใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งเป็นคำที่มีอยู่ก่อนแล้วในวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับแนวทางการแปลโดยใช้คำทางวัฒนธรรมปลายทางที่บาทหลวงเยสุอิตินิยมใช้ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน

---

^{๒๖} สุภาพรณ ณ บางช้าง ได้อธิบายว่า พระมหาเดว หมายถึง พระเป็นเจ้า มาจากศัพท์ภาษาโปรตุเกส Deus (ละติน Deus; กรีก Theos; บาลี เทว) (Laneau, 1995, p. 2)

๒. ความสำคัญในการสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย

พระวรสารสมัยอยุธยาเป็นคัมภีร์ไบเบิลที่แปลเป็นภาษาไทยฉบับเก่าแก่ที่สุด เมื่อพิจารณาจากการแปลแล้วพบว่าพระสังฆราชลาโนไม่ได้ใช้การแปลแบบบริษัฯ ต้นฉบับตั้งเช่นการแปลคัมภีร์ไบเบิลสมัยปัจจุบัน แต่ได้ดัดแปลงตัวบทให้มีลีลาอย่างวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย โดยการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตอันเป็นองค์ประกอบสำคัญในวรรณคดีศาสนา จากการศึกษาพบว่ามีการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต ๒ ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทางพุทธศาสนา และคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทั่วไป ความสำคัญของคำยืมนี้จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบการใช้คำยืมในพระวรสารฉบับนี้กับการใช้คำยืมในวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย รวมถึงการเปรียบเทียบกับคำแปลพระวรสารสมัยปัจจุบัน ดังนี้

๒.๑ การสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วด้วยคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทางพุทธศาสนา

ในวรรณคดีพุทธศาสนา มักพบคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตอันมาจากการรับคำและแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ามา คำศัพท์เหล่านี้เรียกว่าได้ว่าเป็นคำศัพท์เฉพาะทางพุทธศาสนา (Changkhwanyuen, 1972, p. 348-350) เมื่อนำคำเหล่านี้มาใช้ในพระวรสารสมัยอยุธยาจึงทำให้พระวรสารมีลักษณะคล้ายกับวรรณคดีศาสนาในสมัยอยุธยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระวรสาร

ปัจจุบัน: ท้องฟ้าก็เปิดออก และพระจิตเจ้าเสด็จลงมาเหนือพระองค์ มีรูปร่างที่เห็นได้ดูจนพิราบ แล้วมีเสียงจากสวรรค์ว่า (Luke 3:21-22)

อยุธยา: ในทันใดนั้นอสุรินฟ้าก็แยกออกเป็นฉพรรณรังษีแสงรัศมีรุ่งเรืองใสสว่างลงมา แลพระสปีริตุดลันต่อเอาเพศพรหมเป็นปาเรวัตสกุณรณกเลียงลงมาถึงพระองค์ อนึ่งได้ยินศัพท์สำเนียงสุรเสียงแห่งพระพุทธรบิตรลงมาแต่วิมานสวรรค์นั้นว่า (Laneau, 1995, p. 42)

วรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย (ปุมราชธรรม)

พระพุทธรูปที่บึงกรบรมนาถศาสดาบพิตรนั้น ก็มีอัครรรย
กอรด้วยฉัพพรรณรังสีรุ่งเรืองชัชวาลอยู่เป็นนิมิตกาลในทิวาราตรี
ภาคบมิชาติ (Fine Arts Department1, 2002, p. 23)

ในตัวอย่างนี้มีการใช้คำว่า ฉพรรณรังสี (ป. ฉพพณฺณรังสี) ซึ่งหมายถึง รัศมี
๖ สีที่ล้อมรอบพระพุทธรเจ้า ในความหมายถึงแสงที่ลงมาจากฟ้าพร้อมกับพระสปีริต
สันตอหรือพระจิตและเสียงของพระบิดา ข้อความนี้ใช้คำประดับโดยการเรียงซ้อนกัน
ได้แก่ ฉพรรณรังสี ซ้อนด้วยคำว่า แสงรัศมีรุ่งเรืองใสสว่าง และใช้คำประดับ โดยการ
เติมสวณขยาย ได้แก่ แสงรัศมี ขยายด้วยคำว่า รุ่งเรือง และ ใสสว่าง การใช้คำประดับ
เหล่านี้สร้างความงามในด้านความหมายโดยการขยายความและเน้นย้ำให้เห็นถึง
ความสว่างเจิดจ้าของรัศมีที่มาจากพระเจ้าทั้งพระจิตและพระบิดา อีกทั้งยังสร้าง
ความงามในด้านเสียงโดยการใช้คำอย่างมีสัมผัสคล้องจอง ได้แก่ (ฉพรรณรังสี) - (รัศมี)
และ (ฉพรรณ)รัง(สี) - รั(ศมี) - รุ่ง - เรือง การใช้คำในลักษณะนี้คล้ายกับ
ที่พบในปุมราชธรรมดังในตัวอย่างที่ใช้คำว่า ฉัพพรรณรังสีกับพระที่บึงกรพุทธรเจ้า
และใช้คำประดับโดยการเติมสวณขยายว่า รุ่งเรืองชัชวาลอยู่เป็นนิมิตกาลในทิวาราตรี
ภาคบมิชาติ ซึ่งสร้างความงามทั้งทางด้านความหมายและเสียงโดยการเน้นย้ำให้เห็น
ภาพความรุ่งเรืองของรัศมีของพระพุทธรเจ้าและการสร้างเสียงสัมผัสคล้องจอง เช่น
(ชัช)วาล - (นิม)ิตกาล อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าในพระวรสารปัจจุบันที่แปลตรงกับ
ต้นฉบับไม่กล่าวถึงแสงที่ลงมาจากฟ้า การที่พระสังฆราชวลาโนได้เพิ่มข้อความ
ส่วนนี้เข้ามาอาจเป็นเพราะในจิตรกรรมวาดแสงที่ลงพร้อมกับนกพิราบ^{๒๓} หรืออาจเป็น
เพราะต้องการแสดงความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าด้วยการเพิ่มภาพรัศมีของพระองค์
โดยเทียบเคียงกับคุณลักษณะของพระพุทธรเจ้าที่มีปรากฏในวรรณคดีศาสนา

---

^{๒๓} เช่นในภาพ Baptism of Christ ของ Andrea del Verrocchio และ Leonardo da Vinci

พระวรสาร

ปัจจุบัน: ก็จงรู้เถิดว่าพระอาณาจักรของพระเจ้าใกล้เข้ามาแล้ว (Luke 21:31)

อัครทูต: พระพุทธรูปจะใกล้มาถึงแล้วแล้วจึงจะได้ความบรมสุขทุกประการ (Laneau, 1995, p. 421)

วรรณคดีสาร้อยแก้วของไทย (ไตรภูมิภควท)

อันว่านิพพานสมบัตินี้สนุกนี้สุขเขษมนักหนาหาที่จะปานบมิได้เลย (Fine Arts Department2, 1983, p. 149)

ในตัวอย่างนี้กล่าวถึงพระอาณาจักรของพระเจ้าอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของคริสต์ศาสนาโดยใช้คำว่า *พุทธรูป* (ป.ส. พุทธ + ป.ส. สมบัติ) ซึ่งแปลว่าสมบัติของพระพุทธเจ้า หมายถึง นิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา นอกจากนี้ใช้คำว่า *บรมสุข* (ป.ส. บรม + ป.ส. สุข) ซึ่งแปลว่า ความสุขอย่างยิ่ง ขยายความถึงความสุขในพระอาณาจักรของพระเจ้า และใช้คำประดับโดยการเติมส่วนขยาย ได้แก่ บรมสุข ขยายด้วยคำว่า ทุกประการ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความสุขที่สุดในทุกอย่าง และสร้างเสียงสัมผัสคล้องจอง ได้แก่ (บรม) สุข - ทุก การใช้คำในลักษณะนี้คล้ายกับที่พบในไตรภูมิพระร่วงดังในตัวอย่างที่ใช้คำว่า นิพพานสมบัติ ซึ่งแปลว่าสมบัติในนิพพาน และขยายความถึงสมบัตินั้นว่า สนุกนี้สุขเขษมนักหนาหาที่จะปานบมิได้เลย ข้อความนี้ใช้คำประดับโดยการเรียงซ้อนกัน ได้แก่ สนุกนี้ ซ่อนด้วยคำว่า สุข และ เขษม และใช้คำประดับโดยการเติมส่วนขยาย ได้แก่ สนุกนี้สุขเขษม ขยายด้วยคำว่า นักหนาหาที่จะปานบมิได้เลย การใช้คำประดับเหล่านี้เน้นย้ำให้เห็นถึงความสุขอย่างยิ่งที่ไม่มีสิ่งใดจะเปรียบได้ และการสร้างเสียงสัมผัสคล้องจอง เช่น (ส)นุกนี้ - สุข และ ส(นุกนี้) - สุข - (เข)ษม อย่างไรก็ตามข้อความที่ขยายถึงความสุขในพระอาณาจักรของพระเจ้าเป็นส่วนที่พระสังฆราชลาโนเพิ่มขึ้นมา อาจเพื่อขยายความและเน้นย้ำให้เห็นถึงความดีงามในพระอาณาจักรของพระเจ้า หรืออาจขยายความตามอย่างที่มีในวรรณคดีไทย

---

^{๓๔} ไตรภูมิภควท หรือ ไตรภูมิพระร่วง แม้สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวรรณคดีสาร้อยแก้ว

พระวรสาร

ปัจจุบัน: พระเยซูเจ้าตรัสตอบว่า (Matthew 21:24)

อัครทูต: แต่ที่ว่าพระองค์เจ้าเล็งญาณสัพพัญญูเห็นซึ่งกิริยาแห่งคนทั้งปวงนั้นมิได้ถามด้วยความศรัทธาก็หามิได้ แลพระองค์เจ้ามีพุทธวัจนานุกรมว่า (Laneau, 1995, p. 397)

วรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย (ไตรภูมิกถา)

ในกาลนั้นพระสัพพัญญูเจ้า ผู้เป็นโลกวิทู อภิศรัสุ์อาการตั้งนั้น พระองค์เจ้าก็มีพระกรุณาแก่จันทรเทวนบุตร... พระพุทธิเจ้าจึงมีพุทธิภาแก่อสุรินทรราหูว่าดังนี้ (Fine Arts Department2, 1983, p. 36-37)

ในตัวอย่างนี้ใช้ คำศัพท์ กับพระเยซูในลักษณะที่คล้ายกับที่ใช้กับพระพุทเจ้าในวรรณคดีไทย ได้แก่ *ญาณสัพพัญญู* (ญาณ (ป. ญาณ) + สัพพัญญู (ป. สพพญญ)) หมายถึง ญาณของพระสัพพัญญูซึ่งเป็นพระนามของพระพุทเจ้า แปลว่า ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ญาณนี้ในภาษาบาลีเรียกว่า สพพญญุตญาณ แปลว่า การหยั่งรู้สิ่งทั้งปวง (Somdet Phra Buddhaghosacariya, 2022, p. 507) ในพระวรสารสมัยอยุธยามักใช้คำว่า เล็งญาณสัพพัญญูเห็น ในความหมายว่าทราบ การนำคำนี้มาใช้กับพระเยซูบ่งบอกว่าพระองค์มีสถานะสูงสุดในศาสนาเหมือนกับพระพุทเจ้า และใกล้เคียงกับในไตรภูมิพระร่วงที่ใช้คำเรียกพระพุทเจ้าว่า พระสัพพัญญูเจ้า และ *พุทธวัจนานุกรม* (ป.ส. พุทธ + ป.ส. วจน + ส. อรุท) มีลักษณะคล้ายกับคำว่า พุทธวจน ซึ่งแปลว่าคำพูดหรือคำสอนของพระพุทเจ้า แต่ได้เพิ่มสมาสท้ายคำกับคำว่า อรุท ซึ่งแปลว่าความหมาย เนื้อความ คำนี้ใช้หมายถึงคำพูดของพระเยซู และนำมาใช้ร่วมกับกิริยา มี หมายถึงพูด คำว่า มีพุทธวัจนานุกรม ในพระวรสารสมัยอยุธยาเกี่ยวกับพุทธิภา ในไตรภูมิพระร่วงมีความใกล้เคียงกันทั้งในด้านโครงสร้างและความหมายที่สื่อถึงการพูดของศาสดา นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า *พระองค์เจ้า* (พระ + องค์ (ป.ส. องค์) + เจ้า) เป็นสรรพนามแทนพระเยซู โดยในไตรภูมิพระร่วงได้ใช้สรรพนามนี้แทนพระพุทเจ้า อย่างไรก็ตามข้อความในส่วนแรกของตัวอย่างเป็นส่วนที่พระสังฆราชลาโนเพิ่มขึ้นมาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น

๒.๒ การสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วด้วยคำยืมภาษาบาลี สันสกฤตที่มีความหมายทั่วไป

คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่เป็นคำศัพท์เฉพาะทางพุทธศาสนาทำให้ผู้อ่านรู้ว่ากำลังอ่านเรื่องราวทางศาสนาอยู่โดยตรง ส่วนคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทั่วไปก็สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการกำลังอ่านเรื่องราวทางศาสนาได้เช่นกัน (Changkhwanyuen, 1972, p. 350) เนื่องจากคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นสิ่งที่จำเป็นในวรรณคดีพุทธศาสนาตั้งแต่ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา (Yamnadda, 2002, p. 168) ได้กล่าวไว้ว่า “การใช้ศัพท์แสงในประเภทวรรณกรรมพุทธศาสนานั้นถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นความเพริศพรั่งของภาษาอย่างหนึ่ง” ในพระวรสารสมัยอยุธยามีการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในลักษณะที่คล้ายกับวรรณคดีศาสนาในสมัยอยุธยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระวรสาร

ปัจจุบัน: สีเมโอนรับพระกุมารมาอุ้มไว้ และกล่าวถวาย
พระพรแด่พระเจ้าว่า (Luke 2:28)

อยุธยา: แลจึงลิมือออร์กก็เข้าไปอุ้มเอาพระพุทธิกุมาร แล้ว
จึงโถมนาการวรรณาสรรเสริญด้วยจิตอันโสมนาการชื่นชมยินดี
นั้นว่า (Laneau, 1995, p. 27)

วรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย (ปฐมราชธรรม)

ไกรวัฏพราหมณ์สั่งสอนด้วยถ้อยคำอันรู้หลักโพเราะให้
ไปสรรเสริญโถมนาการพรรณาถึงโถมนางปัจจุจาลจันที ณ เมือง
วิเทหราชนั้น (Fine Arts Department1, 2002, p. 75)

ตัวอย่างนี้มีการกล่าวถึงการสรรเสริญว่า โถมนาการวรรณาสรรเสริญ
ข้อความนี้มีการใช้คำประดับโดยการเรียงซ้อนกัน ได้แก่ โถมนาการ (ป. โถมน^{๒๕} +
ป.ส. อาการ) ซ้อนด้วยคำว่า วรรณา (ส. วรรณา / ป. วรรณนา) และ สรรเสริญ เพื่อ

^{๒๕} โถมน แปลว่า การยกย่อง สรรเสริญ

เน้นย้ำให้เห็นถึงการพำพรณนายกย่องสรรเสริญ การใช้คำในลักษณะนี้ คล้ายกับที่พบในปุมราชธรรมตั้งในตัวอย่างว่า สรรเสริญโณมนาการพรรณา ใน พระวารสารสมัยอยุธยาได้ใช้ทั้งสามคำนี้โดยที่ลำดับคำต่างกันและคำว่า วรณา ไม่ได้ แผลง ว เป็น พ

พระวารสาร

ปัจจุบัน: (เปโตร)จึงออกไปข้างนอก ร้องไห้อย่างขมขื่น
(Luke 22:62)

อยุธยา: แลจึงออกไปเป็นทุกข์เศร้าโศกพิลาปร้องไห้รำไร
ไปมา (Laneau, 1995, p. 477)

วรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย (พระราชปจฉา)

เศรฐีธิดานั้นบังเกิดโสกาตูลร้องไห้รำไรไปมา (Vajirayana
Royal Library, 1921, p. 13)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงความโศกเศร้าว่า *ทุกข์เศร้าโศกพิลาปร้องไห้รำไรไปมา* ข้อความนี้ใช้คำประดับโดยการเรียงซ้อนกัน ได้แก่ ทุกข์ ซ้อนด้วยคำว่า เศร้าโศก และ พิลाप ซ้อนด้วยคำว่า ร้องไห้ และใช้คำประดับโดยการเติมส่วนขยาย ได้แก่ พิลापร้องไห้ ขยายด้วยคำว่า รำไร และ ไปมา การใช้คำประดับเหล่านี้สร้างความงามในด้านความหมายโดยการขยายความและเน้นย้ำให้เห็นถึงความโศกเศร้าอย่างยิ่ง ที่แสดงออกมาด้วยอาการร้องไห้อย่างไม่หยุดหย่อน การใช้คำในลักษณะนี้คล้ายกับที่พบในพระราชปจฉาของสมเด็จพระเพทราชาตั้งในตัวอย่างที่ใช้คำว่า โสกาตูล ซึ่งหมายถึงความโศกเศร้า และต่อด้วยอาการที่เกิดตามมาคือ ร้องไห้รำไรไปมา

พระวารสาร

ปัจจุบัน: ชายนั้นจากไป (Mark 5:20)

อยุธยา: แลสำหรับุชนั้นครุการนบอบเคารพยำแยงต่อ
พระองค์เจ้าแล้วก็อาปุดฉิตการอำลาเข้าไปเมือง (Laneau, 1995,
p. 87)

วรรณคดีศาสนาร้อยแก้วของไทย (ไตรภูมิกถา)

แลท้าวพระญาทั้งหลายถวายบังคมประณมนอบนบคารพ
ยำแยงแต่พระญาณหาจักรพรรดิราชแล้วกล่าวตั้งนั้น (Fine Arts
Department 2, 1983, p. 56)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงการแสดงความเคารพว่า *ครุการนอบนบเคารพยำแยง* ข้อความนี้ใช้คำประดับโดยการเรียงซ้อนกัน ได้แก่ ครุการ ซ้อนด้วยคำว่า นอบนบ เคารพ และ ยำแยง เพื่อสร้างความงามในด้านความหมายโดยการเน้นย้ำให้เห็นถึงการเคารพ นอบน้อมอย่างยิ่ง และสร้างความงามในด้านเสียงโดยการใช้คำอย่างมีสัมผัสคล้องจอง ได้แก่ ค(รุ)การ – เคา(รพ) และ นบ(นอบ) – (เคา)รพ การใช้คำในลักษณะนี้คล้ายกับที่พบในไตรภูมิกถาดังในตัวอย่างว่า ถวายบังคมประณมนอบนบคารพยำแยง ซึ่งมีความงามทั้งทางด้านความหมายและเสียงโดยการเน้นย้ำให้เห็นถึงการกราบไหว้อ่อนน้อมของกษัตริย์ทั้งหลายและการสร้างเสียงสัมผัสคล้องจอง เช่น (บัง)คม – (ประ)ณม และ (ประ)ณม – นอบ – นบ อย่างไรก็ตามข้อความในส่วนแรกของตัวอย่างเป็นส่วนที่พระสังฆราชลาโนเพิ่มขึ้นมาเพื่อขยายความถึงการแสดงความเคารพต่อพระเยซู

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแปลพระวรสารสมัยอยุธยา ไม่เพียงแต่ความสำคัญในด้านความหมายซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจแนวคิดทางศาสนาที่แปลกใหม่เท่านั้น แต่ยังคงมีความสำคัญในด้านลีลาภาษาซึ่งช่วยสร้างให้พระวรสารฉบับนี้มีลีลาอย่างวรรณคดีศาสนาร้อยแก้วหรืออาจกล่าวได้ว่าช่วยสร้างให้พระวรสารเป็นวรรณคดีศาสนาของไทย พระวรสารฉบับนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสามารถของพระสังฆราชลาโนในการแปลและการเลือกใช้คำในการถ่ายทอดพระวาจาของพระเจ้าสู่ชนชาวไทย

บทสรุป

จากการศึกษาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา พบว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีความสำคัญต่อการแปลพระวรสารสมัยอยุธยาโดยแบ่งได้เป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคริสต์ศาสนา และ

ความสำคัญในการสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนาของไทย

ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแนวคิดทางคริสต์ศาสนา พบว่า คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่นำมาใช้มักเป็นคำที่เป็นที่คุ้นเคยของชาวไทย คำเหล่านี้ก็นำมาใช้โดยตรง เช่น มหาการุณิก หรือนำมาประกอบกับคำอื่น เช่น พุทธ นำมาใช้ในคำสมาส เช่น พระพุทธสามิ คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านี้ช่วยสื่อความหมายถึงสิ่งที่ไม่เป็นที่รู้จักผ่านสิ่งที่เป็นที่รู้จักทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เมื่อพิจารณาถึงการยืมคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปลคำว่า พระเจ้า ผ่านมุมมองทั้งสองศาสนานี้แล้ว พบว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้ผ่านมุมมองทางศาสนาพุทธมักจะสื่อถึงพระเยซูผู้เป็นพระเจ้าพระบุตร อาจเป็นเพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาอเทวนิยม มีผู้สูงสุดคือพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา เมื่อเทียบเคียงกับศาสนาคริสต์แล้วผู้ที่มีสถานะใกล้เคียงกันคือพระเยซู การใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าจึงสามารถสื่อถึงความนับถือของพระเยซูได้ ส่วนคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้ผ่านมุมมองทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมักจะสื่อถึงพระเจ้าพระบิดา อาจเป็นเพราะศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเทวนิยมและนับถือเทพเจ้าสูงสุดเช่นกัน การใช้คำที่มีลักษณะใกล้เคียงกับคำเรียกเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจึงสามารถสื่อถึงความนับถือเทพเจ้าของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ได้

ความสำคัญในการสร้างลีลาแบบวรรณคดีศาสนา ร้อยแก้วของไทย พบว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระวรสารสมัยอยุธยา มีลักษณะเป็นวรรณคดีศาสนาอย่างไทย โดยใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทางพุทธศาสนา และคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายทั่วไป คำยืมเหล่านี้ช่วยประดับข้อความและสร้างความงามทางภาษา อันเป็นลีลาที่พบในวรรณคดีพุทธศาสนาของไทยในสมัยอยุธยา การแปลพระวรสารอันเป็นงานเขียนทางคริสต์ศาสนาให้มีลักษณะคล้ายกับวรรณคดีพุทธศาสนาเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเพื่อที่จะทำให้ชาวไทยรับรู้ถึงความเชื่อใหม่ได้โดยง่าย นอกจากการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยในการแปลคัมภีร์ศาสนาแล้ว พระสังฆราชลาโนยังได้ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเพื่อการเผยแพร่ศาสนา ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านศึกษาภาษาและศาสนาของคนไทย จนกระทั่งมีความรู้ในด้านภาษาไทย ภาษาบาลี และวรรณคดีพุทธศาสนา อีกทั้งยังสามารถเทศน์สอนเป็นภาษาไทยและเขียนหนังสือได้ทั้งที่เป็นหนังสือศาสนา พจนานุกรม

และไวยากรณ์ (Costet, 2019, pp. 207,209) สอดคล้องกับคำสั่งของสมณกระทรวง
เผยแผ่ศาสนาซึ่งถือว่า “มิชชันนารีต้องปรับตัวให้เข้ากับประเทศที่ตนมาประกาศ
พระวรสาร และต้องไม่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น ๆ” (Costet,
2019, p. 74)

References

- Bunarunraksa, S. (2018). *Phra sangkharat Louis Laneau: phra sangkharat farangset phu pen yai chao christ phu mi chai lae pen phu tuen ru nai tham* [Bishop Louis Laneau: a minister, a theologian, a sage]. Bangkok: Catholic Bishops' Conference of Thailand, Catholic Commission for the Clergy.
- Catholic Commission for the Bible of Thailand. (2015). *Phra khamphi catholic phak phanthasanya mai* [Thai Catholic New Testament]. (4th ed.). Bangkok: Catholic Commission for the Bible of Thailand.
- Changkhwanyuen, P. (1972). *Thai Prose Usage in the Ayudhya Period*. (Master's thesis). Department of Thai, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Chumsriphan, S. (2019). Missang Siam nai adit akkhara sangkhamonthon krungthep nai patchuban [Mission of Siam in the past, Archdiocese of Bangkok at present.] In *350th Anniversary of the Mission of Siam (1669-2019)* (p. 86-99). Bangkok: Historical Archives Archdiocese of Bangkok and Catholic Social Communications of Thailand.
- Costet, R. (2019). *Prawat kanphoeiphrae christsatsana nai Siam lae Lao* [A History of the Mission of Siam and Laos] (O. Chaochin, Trans). (2nd ed.). Bangkok: Catholic Social Communications of Thailand.
- Davids, T. W. & Stede, W. (2009). *Pali-English dictionary*. [Online]. Retrieved from http://lirs.ru/lib/dict/Pali-English_Dictionary,1921-25,v1.pdf

- Fine Arts Department 1. (1983). *Charuek samai Sukhothai* [Sukhothai inscriptions]. Bangkok: Fine Arts Department.
- Fine Arts Department 2. (1983). *Traiphumikatha rue Traiphum Phra Ruang phraratchaniphon phra maha tham racha thi 1 phaya lithai chabap truatsof chamra mai* [Traibhumikatha or Traiphum Phra Ruang by King Lithai, revised version]. (3rd ed.). Bangkok: Fine Arts Department.
- Fine Arts Department. (1997). *Wannakam samai Ayutthaya lem 1* [Literature of the Ayutthaya period, Volume 1]. (2nd ed.). Bangkok: Office of Literature and History.
- Fine Arts Department 1. (2002). *Pumratchatham ekkasan samai Ayutthaya chak hosamut haeng chat krung Paris* [National Library of Paris's Version of Pumratchatham]. Bangkok: Office of Literature and History, Fine Arts Department.
- Fine Arts Department 2. (2002). *Wannakam samai Ayutthaya lem 2* [Literature of the Ayutthaya period, Volume 2]. (2nd ed.). Bangkok: Office of Literature and History.
- Fine Arts Department. (2018). *Chindamani lem 1 lae Chindamani chabap yai boribun* [Chindamani, Volume 1, and Chindamani, the complete version]. (4th ed.). Bangkok: Office of Literature and History, Fine Arts Department.
- Jenner, P. (2009). *A Dictionary of pre-Angkorian Khmer*. Canberra: Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Kim, SK. (2001). *Strange Names of God: The Missionary Translation of the Divine Name and the Chinese Responses to Matteo Ricci's Shangti in Late Ming China, 1583-1644*. (Ph.D. dissertation). Princeton Theological Seminary, Princeton, New Jersey, U.S.A.

- Kinney, A. (ed.). (2013). *The Vulgate Bible: Douay-Rheims translation*. Vol. 6. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Laneau, L. (1995). *L'Évangile traduit en langue thaïe par Mgr. de Metellopolis dans les années 1684-1685*. Bangkok: Congregation of the Sisters of St. Paul of Chartres.
- Monier-Williams, M. (1899). *A Sanskrit-English Dictionary*. [Online]. Retrieved from <http://www.monierwilliams.com>
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2022). *Photchananukrom phutthasat chabap pramuan sap* [Dictionary of Buddhist Terms]. (37th ed.). Bangkok: Sahadhammika.
- Vajirayana Royal Library. (1921). *Prachum phraratchaputcha phak thi 1 phraratchaputcha khrang krung Sri Ayutthaya* [Collections of Royal Questions, Volume 1, Royal Questions of the Ayutthaya period]. Phranakhon: Sophon Phiphat Thanakon Printing House.
- Varasarin, U. (2010). *Rongroi phasa Khamen nai phasa Thai* [Traces of Khmer Language in Thai Language]. Bangkok: Silpakorn University.
- Wirth, B. (2002). French Missionaries' Evangelizing Role and Their Efforts in Composing and Translating Thai Texts in Seventeenth-Century Siam. *Silpakorn University International Journal*, 2 (1), 71-91.
- Yamnadda, S. (2002). *Wannakhadi phutthasatsana phak thai* [Buddhist Literature in Thai]. (2nd ed.). Bangkok: Amarin Printing & Publishing.

ภาคผนวกบทความ

รายการอ้างอิงภาษาไทย

บุญอรุณรักษา, ซีมอนา สมศรี. (๒๕๖๑). พระสังฆราชพลอยส์ ลาโน: พระสังฆราชฝรั่งเศส ผู้เป็นใหญ่ ชาวคริสต์ ผู้มีชัย และเป็นผู้ตื่นรู้ในธรรม. กรุงเทพฯ: สภาประมุข บาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อ พระสงฆ์.

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกพระคัมภีร์. (๒๕๕๘). พระคัมภีร์ คาทอลิกภาคพันธสัญญาใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ คาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกพระคัมภีร์.

ช่างขวัญยืน, ปรีชา. (๒๕๑๕). การใช้ภาษาร้อยแก้วในภาษาไทยสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

ชุมศรีพันธุ์, สุรัชย์. (๒๕๖๒). มิสซังสยามในอดีต อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ใน ๓๕๐ ปีสถาปนามิสซังสยาม ค.ศ. ๑๖๙๙-๒๐๑๙. น. ๘๖-๙๙. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ และ สื่อมวลชนคาทอลิก ประเทศไทย.

โกสเด, โรแบต์. (๒๕๖๒). ประวัติการเผยแพร่คริสตศาสนาในสยามและลาว. แปลโดย อรสา ชาวจีน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิก แห่งประเทศไทย คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์.

กรมศิลปากร. (๒๕๒๖). จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๒๖). ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ราชที่ ๑ พญาลิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๕๐). วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

กรมศิลปากร. (๒๕๕๕). ปุมาวธรรม เอกสารสมัยอยุธยา จากหอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

- กรมศิลปากร๒. (๒๕๔๕). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๒*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กรมศิลปากร. (๒๕๖๑). *จินตตามณี เล่ม ๑ และจินตตามณี ฉบับใหญ่ บริบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ลาโน, หลุยส์, พระสังฆราช. (๒๕๓๘). *L'Evangile traduit en langue thaïe par Mgr. de Metellopolis dans les années 1684-1685*. กรุงเทพฯ: คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ต.
- สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๕). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- หอยพระสมุทวชิรญาณ. (๒๕๖๔). *ประชุมพระราชปวงษา ภาคที่ ๑ พระราชปวงษาครั้งกรุงศรีอยุธยา*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- วรเศริน, อุไรศรี. (๒๕๕๓). *ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- แย้มนัตดา, ศักดิ์ศรี. (๒๕๔๕). *วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

